

AHLAT TAŞI (ANDEZİT TUF)

Ali BORAN

1. GİRİŞ

Anadolu'nun doğu ucundaki Van Gölü çevresi, birçok kültürün doğma ve yayılma alanı olmuştur.

Van Gölü çevresinde birçok yerleşim yeri vardır. Bunlar; Van (merkez), Tatvan, Edremit, Muradiye, Özalp, Erciş, Gevaş, Bitlis (merkez), Hizan, Adilcevaz ve Ahlat'tır.¹

Ahlat, Süphan ve Nemrut dağları arasında Van Gölü'ne bakan eğimli platolar üzerinde kurulmuştur. Bitlis ilinin sınırları içinde yer almaktadır. 1700 m. rakımda ve 1044 km² kırsal bir alana yayılmış bulunan ilçenin yüzey şekilleri, gerek biçim gerekse meydana geliş bakımından farklılıklar göstermektedir. Topraklarının geniş bir bölümünü Sütey yaylalarının yüksek düzlükleri ve Ahlat Ovası oluşturmaktadır.

Hız Ömer (640-641) zamanında fethedilen Ahlat, XI. yy.da Türk akıncılarının üssü olmuştur. 1071 Malazgirt savaşına Alp Arslan Ahlat'ta hazırlanmıştır. Yine Osmanlı Devleti'nin kurucusu Ertuğrul Gazi'nin beşiği Ahlat'ta sallanmıştır.

Ahlatşahlar döneminde (1100-1207) Anadolu'nun en büyük ticaret merkezlerinden biridir. Bu dönemde imar faaliyetlerinin yoğunlukla uygulandığı görülmektedir.

Anadolu Selçuklu mimarisinin en önemli eseri olan Divriği Külliyesi'nin mimarı Ahlatlı'dır. Yine Konya Ulu Camii'nin minberinin, Tercan Mama Hatun Türbesi'nin, Alay Han'ın, Gevaş Halime Hatun Türbesi'nin mimarı Ahlatlı'dır. Ahlat'taki Selçuklu Mezarlığı'ndaki eşsiz süslemelerin mimarları da Ahlatlı'dır.²

Türk Sanatı'nda önemli yeri olan Ahlat ve eserlerinin yanında taşı da önemli bir yere sahiptir.

2. TAŞ VE ÇEŞİTLERİ

Taşın Oluşumu

Taş, Türkçe'de katı toprak manasında "kaş"tan gelmektedir.³

Yer kabuğunu oluşturan ve çoğunlukla bir kaç mineralin Agreğa halinde birleşmesi ile meydana gelen kütlelere taş veya özel adı ile külte adı verilmektedir. Örneğin, granit, üç mineralden yani kuvars, feldispa ve mikadan oluşmaktadır.

Taşın içinde yüzü bulan bileşenlerden önemlileri O, H, C, Cl, S, F, P, N, Si, Al, Fe, Mn, K, Na, Ca, Mg, Ba, Ti, Zr, Cr'dur.⁴

Tortul Taşlar

Tabakalar halinde birbirinin üzerinde olan ve birleşimlerinde daha çok amorf elemanlar bulunan taşlardır. Bunlar akarsular tarafından taşınan taş ve toprakların deniz ve göller içinde tabakalar halinde çökmesi ile oluşmuştur. Bu maddeleri bağlayan genellikle kalsiyum karbonat bileşimli bir doğal çimento gösterilmektedir. Taşların içinde bitki ve hayvan fosilleri bulunmaktadır. Kum taşları, kalkerler, tuf ve travertenler, oniks gibi taş çeşitleri görülür.⁵

1. Boran, Ali, **Van Gölü Çevresindeki Tek Kubbeli Camilerin Türk Sanatı'ndaki Yeri** (Basılmamış Y.Y.Ü.Sos.Bil. Ens.Yüksek Liras Tezi 1994),4.
2. Boran, a.g.e., (bkz.dn.1) 4 v.d.
3. Arseven, C. E., **S.A.IV**, 1994-1944.
4. Sayan, M., *Mineraloji ve Jeoloji* (1960) 306.
5. Gürdal, E., "Anıtlarda ve Yapılarda Kullanılmış Doğal Taşların Bozulmaları ve Korunmaları" **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, VI, 1987, 27; Sayan, M., a.g.e., (bkz. dn.3) 307.

Metamormik Taşlar

Değişime uğramış taşlardır. Bu taşlar hem billursal hem de levhalı dokusu gerek magmatik taşlar gerekse ince tabakalardan ibaret tortul taşları andırdığından bunlara bazen billurlu ve levhalı taşlar manasına gelen kristallofiliyen adı verilmektedir. Metamorfik taş içinde pek az olarak fosillere rastlanır. Mermer ve serpantinler bu gruba girmektedir.

Magmatik Taşlar

Genellikle dağlık yerlerde düzensiz külteler halinde bulunan sert, parlak ve genel olarak billurlardan meydana gelen taşlardır. Bunlar prosferi teşkil eden magmanın litosferdeki çatlakları takiben yeryüzüne yakın yerlere kadar yükselmesiyle ve orada sertleşerek billur halini almasıyla oluşurlar.

Magmatik taşlar yer kabuğu içinde başlıca iki şekilde bulunur:

a. *Külte halinde (Derinlik Külteleri)*: Bunlar yer kabuğu içinde bulunan ve iç püskürme neticesinde meydana gelen tamamı ile billurlardan ibaret büyük kültelerdir.

b. *Filon Halinde (Filon Külteleri)*: Yer kabuğu içinde bulunan ve mağma tarafından doldurulan çatlaklara filon denilmektedir. Derinlerden gelen mağma tortul tabakaların arasındaki çatlakları takiben yeryüzüne kadar çıkar ve orada yayılarak katılaştır. Volkanlar baca adı verilen çatlaklar vasıtasıyla lavları dışarıya dökmekte ve bunların katılaşmasından volkanik taşlar oluşmaktadır.

Yüzey taşları, derinlik taşlarının aksine mağmanın çabuk veya birdenbire soğuyup katılaşmasından meydana gelmektedir.

Mağmatik taşlar yapıları bakımından billursal, yarı billursal ve camsıdır.

Billursal olanlar tamamıyla billurlardan olup, bunlarda şekilsiz maddeler bulunmaz. Granit, siyenit gibi.

Yarı billursal olanlar kısmen billurlardan, kısmen de şekilsiz maddelerden ibarettir. Trakit, Andezit, Bazalt taşları gibi.

Camsı olanlar ise tamamıyla şekilsiz maddelerdendir. Obsidiyen taşı gibi.

Yarı billursal ve camsı taşların yapılarından biri olan volkanik bileşenlerinin bazı çeşitleri içinde lavlardan başka diğer bir çok volkanik materyaller de rastlanmaktadır. Bunlar volkan bombaları, lapilli ve küllerden ibarettir.

Volkanik bombaları büyük lav parçalarının kraterden fırlarken havada eksenleri etrafında dönerek katılaşmasından meydana gelmektedir. Bunların yüzeylerinde ekseriya kabuklarında çatlaklar vardır.

Volkan bombaları ve lapilleri, gelişigüzel çimentolaşmasından oluşan taşlara Aglomera, küller-

rin birikmesiyle meydana gelen taşlara ise Volkanik tuf adı verilmektedir. Aglomera ve tuf bazen tortul taşlar gibi tabaka halinde bulunur. Bunlar birbiri ardınca devam eden püskürme işlevi ile volkanik materyallerin göllere, denizlere düşerek burada birikmesiyle veyahut volkan kültelerinin yamaçları üzerinde kat kat toplanmasıyla meydana gelmektedir. Aglomera ve tüfler daha sonra taşların üzerinde oluşan tabakaların ağırlığı veya tektonik hareketlerin yaptığı basınçlar ile taşlar yoğunlaşmakta, bazen de madensel maddeli sıvıların yardımı ile az çok sertleşmektedir. Bütün bu çeşit taşlar, lavlar gibi bileşimindeki maddelere ve ait oldukları taşlara göre isim alırlar. Bazalt bombası, Andezit Aglomerası, Trakit tufu, Diyobaz tufu, Andezit tufu gibi.

Aglomera ve volkanik tüfler içinde bazı fosillere rastlanmaktadır. Bazı tüflerin içinde ojit, hornblent, idokraz, lösit gibi mineral billurları bulunmaktadır.

Türkiye'nin hemen her volkanik arazisinde bu çeşit taşlara rastlanmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi'nde takriben 15'e varan Andezit taşı bulunmaktadır. Yalnız hepsi kullanım için gerekli sertlik ve dayanıklılık göstermemektedir. Bu taşlar kırmızı, siyah, gri, beyaz, kül rengidir.

Andezit Tuf

Andezit taşı, Diyorite açık volkanik bir taştır. Madensel elemanları andezin, hornblent, biyortit ve ojitten ibarettir. Dokusu mikrolitli olduğu gibi şekilsiz maddeleri de ihtiva eder. Lav hamurları ufak olan andezitlerde gözle hiç birşey görülmez. Porfil yapıları olanların içinde minareller kısmen görülebileceği gibi ince plak halinde mikroskopla bakıldığı zaman ve kesitin kenarlarına paralel kat kat çizgiler görülür.⁶

Kaliteli andezitlerde silis miktarı yaklaşık % 60'dır. Genel olarak andezitlerin oluşum zamanı üçüncü zaman (Tersiyer Dönemi)dir.⁷

Zamanımızda bazı volkanlardan çıkan lavlardan soğuyup katılaşmasıyla da andezitler oluşmaktadır. Doğu Anadolu bölgesinde Süphan, Dumanlı (Erzurum), Küçük ve Büyük Ağrı Dağları, Çat (Erzurum), Hamur (Ağrı), Kars dağlarında andezit tuf bulunmaktadır.⁸

Kaliteli bir andezit taşının içinde ortalama bulunan bileşenler ise:⁹

6. Sayan, M., a.g.e., (bkz.dn.4) 363.
7. Üçüncü zaman (Tersiyer Dönem): Yaklaşık 65 milyon yıl öncesinden günümüze kadarki zaman dilimidir. Bkz. **Ana Britannica** "Tersiyer Dönem" mad. XX, 1992, 553.
8. T. Ercan ve Diğerleri, "Doğu Anadolu'nun Genç Volkanitleri", **M.T.A.**, 1990, 110.
9. Bu veriler dünyada kabul edilen ortalama verilerdir. M.T.A Van Böl.Müd.'den alınmıştır.

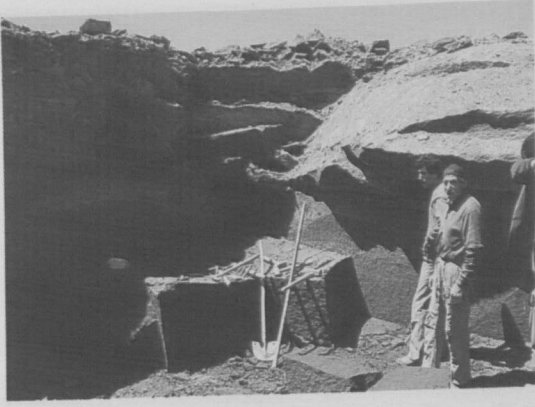
Res. 2: Ahlat Taş Ocaklarının genel görünüşü.

Res. 3: Karhane Taş Ocağının toprak katmanının görünüşü.

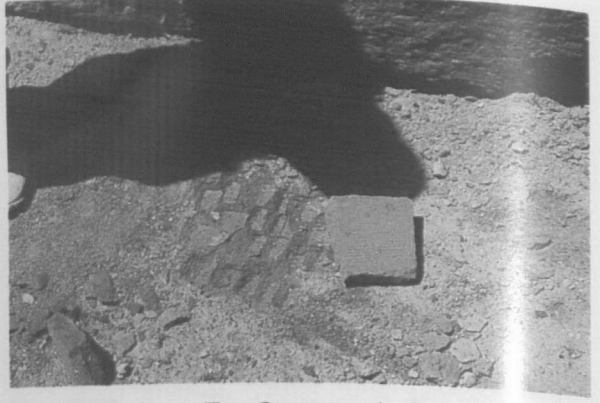

Res. 4: Karhane Taş Ocağının görünüşü.

Res. 5: Karhane Taş Ocağının bir başka açıdan görünüşü.

Res. 6: Karhane Taş Ocağının kullanılmayan taş katmanının görünüşü.

Res. 7: Karhane Taş Ocağının taş çıkartılmasının görünüşü.

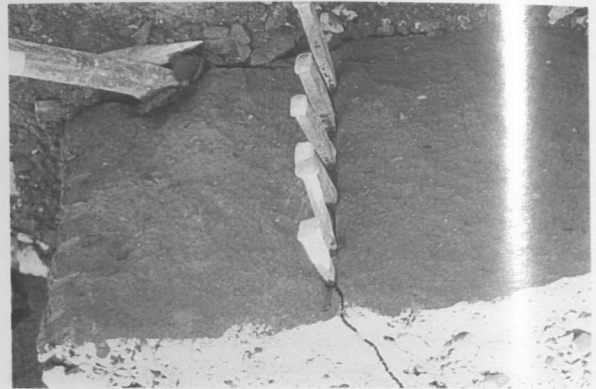
Res. 9: Karhane Taş Ocağında taş çıkartılmasının görünüşü.

Res. 8: Karhane Taş Ocağının taş damarlarının görünüşü.

Res. 10: Karhane Taş Ocağında taş çivisiyle taşın çakılması.

Res. 11: Karhane Taş Ocağında taş çivisiyle taşın parçalanması.

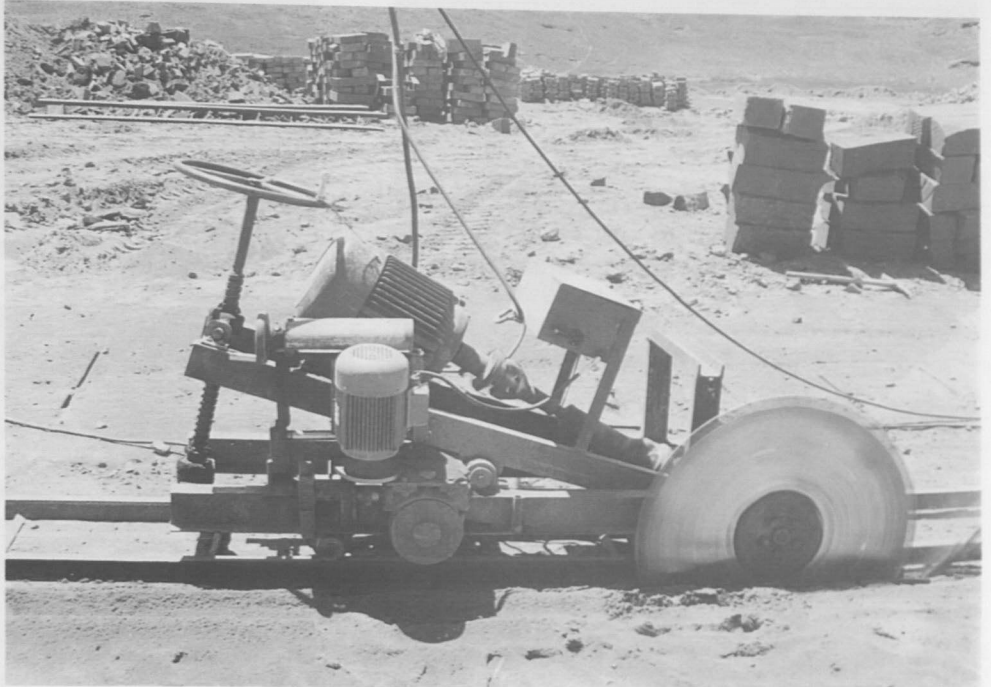
Resim 12: Karhane Taş Ocağından çıkartılan taşlardan görünüş.

Res. 13: Ortakira Taş Ocağında taşın ebatlarının kesilmesinden görünüş.

Res. 14: Ortakira Taş Ocağında taşın alt kısmının kesim sahnesi.

Res. 15: Ortakira Taş Ocağında taşın ebatlarının kesilmesinden görünüş.

Res. 17: Ortakira Taş Ocağında çıkan taşlar.

Res. 18: Karhane Taş Ocağında taşın kaba yontusunun görünüşü.

Res. 19: Karhane Taş Ocağında kaba yontu.

Res. 20: Karhane Taş Ocağında ince yontu.

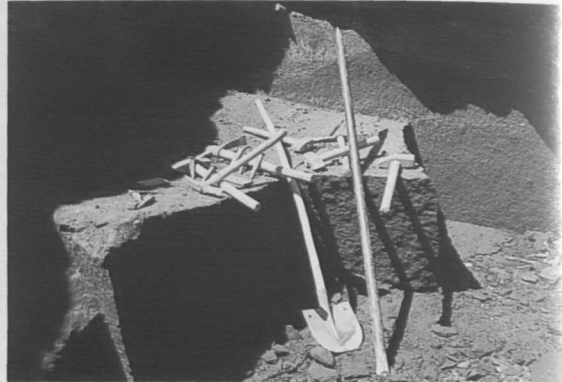
Res. 21: Karhane Taş Ocağında tarak yontu.

Res. 22: Karhane Taş Ocağında murçun görünüşü.

Res. 23: Karhane Taş Ocağında taşın yüklenmesi.

Res. 24: Karhane Taş Ocağında taş çıkartma malzemeleri.

SiO ₂	% 62
P ₂ O ₅	% 2,9
TiO ₂	% 0,8
Ba	: 500-1000 ppm.
Zr	: 164 ppm.
Na ₂ O	% 5
Al ₂ O ₃	% 13
CaO	% 7
Fe	% 8
Diğerleri	% 2

AHLAT TAŞININ TANIMI VE OLUŞUMU

Ahlat Taşının Tanımı

Ahlat taşı volkanik tüfün alt grubunda yer alan andezit tüftür. Taş, Süphan Dağı mağmalarının ürünüdür. Tarihi olarak da 6.7± 0,15 milyon yıl ile 280 bin yıl zaman dilimi arasında yer almaktadır.¹⁰ Bu taşlar Süphan Dağı'nın püskürttüğü lavların ani şekilde soğuması sonucu oluşmuş yarı billursal taşlar içinde yer almaktadır.

Ahlat taşı, Süphan Dağı'nın birbiri ardınca devam eden püskürüklerinin sonucu volkanik kül-lerin yamaçları üzerinde kat kat toplanmasıyla oluşmuştur. Zamanla tektonik hareketler sonucunda madensel maddeli sular vasıtasıyla az çok sertleşmiştir (Res.1).

Ahlat Taşının Özellikleri

Andezit tüfü (Ahlat taşı) hakkında M.T.A. (Van Böl.Müd.)'nin 29 Mayıs 1995 Pazartesi günü yapılan analiz raporu:

SiO ₂	% 59
AlO ₂	% 17
Fe ₂ O ₂	% 9
Na ₂ O ₂	% 6
K ₂ O	% 3
Ca O ₂	% 4
Zr	:100 ppm
Diğerleri	% 1

Mineralojik Rapor

Camsal hamur içerisinde proksen, plajyoklaz kristalleri ve cam kırıkları porfirik halde bulunmaktadır.¹¹

Ahlat taşında silis miktarının fazla olmasından dolayı çok dayanıklı bir yapıya sahiptir. Yine içinde bulunan bol miktarda oksijen ve madensel sularından dolayı hava ile temas ettiğinden dolayı bunlar zamanla taştan ayrılmaktadır.¹² Bu ayarışma hava ile temastan sonra 10-15 gün içinde tamamlanmaktadır.

Taşın renkleri ise kırmızı, siyah, kül, beyaz, gri, açık sarıdır.

3. AHLAT TAŞ OCAKLARI VE TAŞ ÇIKARMA TEKNİKLERİ

Ahlat Taş Ocakları

Taş ocakları Ahlat'ın kuzeybatı tarafındaki Güvercinlik, Kuruçay, Karhane, Ortakira, Yassitepe, Uzunyol, Kellebulak, Kafir Kalesi, Malhankira, Uludere (Sor Köyü), Sütay Yaylası, Değirmençalı mevkilerinde bulunmaktadır (Res.2).

Verimli taş ocaklarının derinliği 1-10 m. arasında değişmektedir. Kınalıkoç köyündeki taş bloklarının boyu 20-30 m'yi bulmaktadır.

AHLAT TAŞ OCAĞINDA TAŞ ÇIKARMA TEKNİĞİ

Yukarıda özelliği ve mevkileri verilen taşlar yüzeyden yaklaşık 0,5-1 m. kadar toprak altında bulunmaktadır (R.3).

Ahlatlı taş ustaları doğal andezit tüfünü çıkarmak için üç esas evrede taşları çıkarıp işlemektedirler.

Birinci Evre: Verimli Taş Ocağının Tespiti ve Üstündeki Toprakların Kaldırılması:

İlk önce taş ocağının yeri tespit edilmektedir. Bu tespit için kullanılan metod ise klasik yöntemdir. Herhangi bir sondaj veya ölçüm yapılmamaktadır. Daha önceki dönemlerde (Selçuklu, İlhanlı, Osmanlı) kullanılan taş ocakları tercih edilmektedir. Çünkü önceki dönemlerde ocak halinde taş alınmamış, ihtiyaca göre bir kaç taş çıkarma şeklinde yapılmıştır. Günümüzde bu taş yataklarından yararlanılmaktadır (Res.4).

Toprağın kaldırılmasında da yine klasik metod kullanılmaktadır. 3-5 m. genişliğinde bir yer açılıp taşlar çıkartılmaktadır. Yüzeyin fazla açılmasının nedeni ise taşın hava ile temas etmesini önlemek içindir (Res.5).

İkinci Evre: Taşın Ocaktan Çıkartılması:

Ahlat taşı, Süphan Dağı'nın lavlarının ani şekilde soğuması sonucu oluştuğundan kalıp kalıptır. Çünkü lavlar katman katman akmıştır. Kalıpların m³ değişmektedir. 5 m³'ten 20-30 m³'e kadar değişebilmektedir. Ustalar kalıp taşları istedikleri ebatlarda teline ve tel baskısı damarlarına göre bölerek kullanıma hazır hale getirmektedirler (R5).

Taş ustaları taşın yatay damarlarına teline, düşey damarlarına ise tel baskısı adını vermektedirler.

10. T.Ercan ve Diğerleri, a.g.e., (bkrz.dn.8) 110.

11. M.T.A. Van Böl.Müd. ve ayrıca Jeologlar Demir ERKANOL ile Mehmet KILIÇ'a yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

12. Sözen, M.- Tanyeli, U., **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, "Tuf" mad. İst., (1986), 241.

Ocaklardaki taş katmanlarından üstteki silis miktarı bol olan taş yatakları kullanılmaktadır. Daha sonra gelen taş katmanları ise kullanılmamaktadır. Çünkü aranan özellikler bu katmanda bulunmamaktadır (Res.6).

Taş ocaklarında çeşitli renkteki taşlar bir arada bulunabilmektedir. Siyah taşların yanında kırmızı ve gri taşlar olabilmektedir (Res.7).

Günümüzden önceki dönemlerde (Selçuklu ve Osmanlı) taş katmanının yaklaşık 1 m'ye varan en üst kısımları kullanılmıştır (Res.8)

Kalıp kalıp olan taşları ustalar bir araya gelecek üç beş manivela yardımıyla çıkartılmaktadır. Kalıp taşlar diğerlerinden ayrıldıktan sonra taş çivisiyle parçalanır. İstenilen ebatlar gönye ve metreyle tespit edildikten sonra kıran ile düzeltilmektedir. Bir taş ustası günde 25 taş düzeltebilmektedir. Süsleme ise murç denilen aletle yapılmaktadır (Res.9,10,11,12).

Ortakira taş ocağında ise modern aletlerle taş çıkartılmaktadır. Bu ocağı Mustafa ERSOY¹³ isimli bir şahıs çalıştırmaktadır.

Kendi tasarladığı makinalarla taş çıkartılmaktadır. Taş katmanının üzerinde yer alan 1 m'ye varan toprağın büyük bölümünü dozerle kaldırmaktadır. Tamamını kaldırmamasının sebebi ise; önceleri toprağın tamamını kaldırmış ve taş sertleştiği için kesememiştir. Bunun üzerine üstte bir miktar toprak bırakarak taş çıkartmaktadır. Seyyar raylar üzerinde çalışan makinelerden biri en ve boy ölçülerine göre taşı kesmekte, diğeri ise alttan istenilen kalınlıkta taşları kesmektedir. Daha sonra taşların yüzeyleri zımparalanmaktadır. Diğer bir makine ile köşeler pahlanmaktadır. Bu taş ocağından günde 500 ton taş çıkartılmaktadır (Res.13,14,15).

Mustafa Usta, taş çıkartma esnasında iki adet seramik fırını ve bir adet de taş çivisi bulmuştur. Fırınlardan çıkan malzemeye göre Urartu dönemi olması muhtemeldir. Fırın, Ahlat taş ocağı içine açılmış, taş yatağı fırın olarak kullanılmıştır. Taş çivisinin ise hem bulunduğu katman hem de yanında taşın kalıp kalıp olarak çıkartılan izlerden dolayı Selçuklu veya Osmanlı olması gerekmektedir. Çivinin boyu 14 cm, üst kalınlığı 12 cm, ağırlığı 600 gr.dır (Res.16,17).

Taş ustaları, eski dönemde kalıp kalıp çıkartılan taş yöntemini çözümediklerini belirtmektedirler. Şöyle ki; istenilen bir mezar taşı ise pasta keser gibi ölçülerine göre kesilip çıkartılmaktadır. Kalan izlerden köşelerin 90 derece olması o dönemin taş çıkartma yönteminin ileri bir düzeyde olduğu göstermektedir.

Üçüncü Evre:Taşın İşlenmesi;

Çıkartılan taşlar işlenirken yontu aletine göre isimlendirilmektedir. Önce istenilen ebatlarda metre ve gönye ile ayarlandıktan sonra fazlalıklar çizilerek sıranla ayrılmaktadır (Res.18).

Kaba Yontusu: Kıran denilen aletle yapılmaktadır (Res.19).

Temiz Kıran Yontusu: Bu da kıranla yapılmakta olup ince işçilik isteyen bir yontudur (Res.20).

Tarak Yontusu: Taşın yüzeylerine tarak çekilerek süsleme yapılacak hale getirilmektedir (Res.21).

Daha sonra taş yüzeyinde işleme yapılacaksa murç denilen aletle yapılmaktadır (Res.22). Taşın yüzeyine yapılan işlemler inşa alanında yapılmaktadır. Ahlat Yarım Kümbet buna bir örnektir.

4. AHLAT TAŞININ KULLANIM ALANLARI VE ÖZELLİKLERİ

Ahlat taşı tespit edebildiğimiz kadarıyla, XI. yüzyıldan günümüze kadar kullanılmıştır.¹⁴

Günümüzde de hem bölgede kullanılmakta hem de Anadolu'nun birçok bölgesine gönderilmektedir. Tadilatı yapılan Başbakanlık binasında bu taşlardan kullanılmaktadır.

Ahlat taşının bir çok rengi mevcuttur. Siyah, kül, sarı, kırmızı, açık sarı, beyaz, gri, gibi. Beyaz taş kaynak itibarıyla az bulunmaktadır. Bunun için kitabe taşı veya cepheleri renklendirmek için kullanılmaktadır. Çeşitli renkte olması cephe süslemesinde bolca kullanmasına neden olmuştur.

Taş yapısı itibarıyla volkanik olduğundan hafiftir. Hafifliğine karşın çok dayanıklıdır. Öyle ki oksijen kaynağı taşı eritememektedir. Bu özelliklerinden dolayı yapıların her tarafında kullanılmaktadır. Kubbe ve kubbeye geçiş elemanlarında rahatlıkla kullanılmaktadır. Ahlat Kadı Mahmut Camii'nde ve Ahlat'taki türbelerde olduğu gibi. Dayanıklılık süresi yüzyıllarcadır. Ahlat Meydanlık Mezarlığı'ndaki mezarlar 900 yıldan beri sapsağlam ayaaktadır(Res.23).

Süslemeye elverişlidir. Taş üzerinde, ahşaba nasıl desen ve şekil veriliyorsa, Ahlat taşına da aynı şekilde şekil verilebilmektedir. Hatta Mustafa ERSOY, Ahlat taşının ağaç doğramaktan daha kolay olduğunu söylemektedir.

Taş yatağında kalıp kalıp olması çıkartılmasında büyük kolaylıklar sağlamaktadır (Res.24).

Gece ile gündüz ve mevsimler arasında meydana gelen sıcaklık değişiminden çok az etkilenmektedir.

Taş içinde mevcut olan bir miktar suyun ve oksijenin uçması ve boşluktaki eriyiklerin aşığı sü-

13. M ERSOY, 71 yaşında Ahlatlı, İlkokul mezunu, orduda yıllarca makine dairesinde sivil ustabaşı olarak çalışmıştır. Amerika'da makine teknisyeni olarak görev yapmış, birçok dünya ülkesini gezmiştir. Dünya'da ilk kez atık plastikleri işletme ünitesi kurmuş bir kişidir.

14. Karamağaralı, B., **Ahlat Mezar Taşları** (1992), 42.

zülerek kristalize olmasından sonra taş biraz sertleşmektedir.

Bu saydığımız olumlu özelliklerinden sonra tek olumsuz tarafı rutubetli ortamda içine su emmesidir. Taşa nem sorunu olduğu zaman malzemeler içinde bulunan tuzlar hareketlenmekte ve taş üzerinde beyaz çiçeklenmeler, kabuklaşma, oyuklar ve yeşil yosun tutmaya başlamaktadır. Yosunlar taş yüzeyini soldurmakla birlikte yüzeyde gözeneklenme meydana getirmektedir.¹⁵ Ahlat'taki evlerde ve yanından su geçen tarihi eserlerde yosunlaşma görülmektedir.

5. SONUÇ

Van gölü çevresinin Müslüman Türkler tarafından fethedilmesinden sonra Ahlat XIII. yüzyılda "Kubbet'ul-islam" ünvanını almıştır. Nufusunun 300 bin olduğunu tarihçiler belirtmektedir. Dünyanın en büyük mezarlığına sahiptir. Yine Anadolu'nun nadide eserleri bulunmaktadır. Birçok eser, dönem içindeki yerini göstermesi açısından önemlidir.

Üç metreyi bulan mezar şahideleri ve sandukalarındaki süslemeleri ile Türk-İslam sanatında önemli bir yer tutmaktadır.

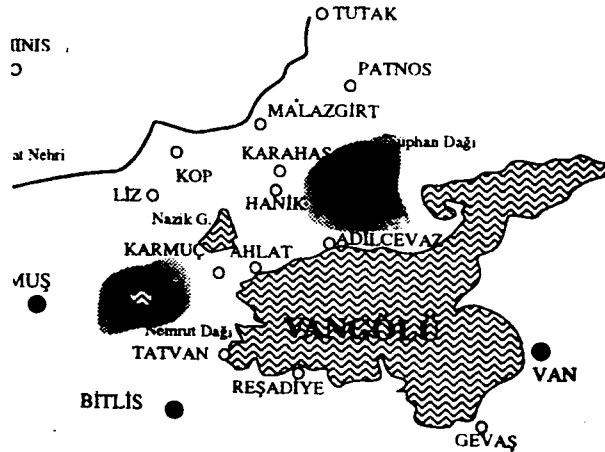
Mimarisi ve sosyal yapısı ile önemli bir merkez olan Ahlat'ın bu güzelliklerinde taşının da önemli bir katkısı bulunmaktadır. Çünkü yapılarda ve mezar taşlarındaki süslemeler, kabartmalar ve kitabelerin günümüze kadar sağlam gelmesini sağlayan Ahlat taşıdır. Taşınması ve işlenmesi kolay aynı zamanda da dayanıklı bir yapıya sahiptir. Ayrıca Van Köse Hüsrev Paşa Külliyesi, Kaya Çelebi Camii, Gevaş Selçuklu Mezarlığı ve Halime Hatun Kümbeti'nde kullanılan taşlar Ahlat taşıdır. Günümüzde ise, Anadolu'nun her tarafına gönderilmekte olup Eski Başbakanlık binasının tamiratında da Ahlat taşı kullanılmıştır.

Ahlat taş ocakları günümüzde de faal olarak kullanılmaktadır. Jeologlar ocaklardan çıkacak taşların yıllarca yeteceğini belirtmektedir.

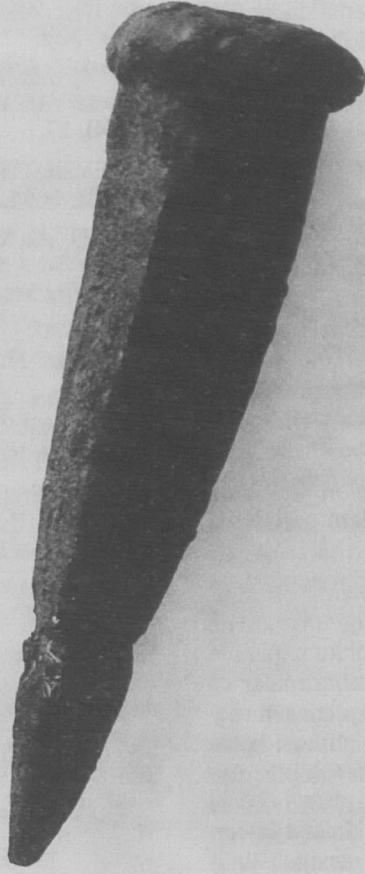
KAYNAKÇA

- AKILLI, Hüseyin, "Taş Eserlerin Tahribatına Neden olan Etkenler", **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, VI, 1987, 129.
- ALKİM, U.Bahadır, Yesemek Taşocağı ve Heykel Atölyesinde Yapılan Kazı ve Araştırmalar T.T.K., Ankara (1974), 17.
- ARSEVEN, C.Esad, **Sanat Ansiklopedisi**, "Taş maddesi" IV, 1994, 1944.
- BORAN, Ali, Van Gölü Çevresindeki Tek Kubbeli Camilerin Türk Sanatındaki Yeri (Basılmamış Y.Y.Ü. Sos.Bil.Ent.Yüksek Linas Tezi 1994) 1,4 vd.
- ERCAN, Tuncay-Diğerleri, Doğu Anadolu'nun Genç Volkanitleri" **M.T.A Dergisi**, 1990, 100.
- GRAMMONT-BACQUE, J. LOUIS, "Osmanlı Dönemi Mermer Kullanımı Hakkında Bazı Düşünceler", **X. Türk Tarih Kongresi**, 1986, 1927.
- GÜRDAL, Erol, "Anıtlarda ve Yapılarda Kullanılmış Doğal Taşların Bozulmaları ve Korunmaları" **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, 1982, 27.
- KARAMAĞARALI, Beyhan, Ahlat Mezar Taşları, (1992), 41, 51, 115.
- KUBAN, Doğan, "Divriği Ulu Camii ve Şifahanesi ve Restorasyon Uygulamaları Üzerine Gözlemler" **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, 1982, 23.
- SAYAN, Malih; **Mineraloji ve Jeoloji**, İst. (1960), 306.

15. Akilli, H., "Taş Eserlerin Tahribatına Neden Olan Etkenler" **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, VI, 1987, s. 129.

Res. 1:
Ahlat ve
Şüphan Dağını
gösteren harita.

Res. 16: Ortakira Taş Ocağında çıkan taş çivisi (Murç).